

Danske arbejdstegn og værktøjstegn.

Tegn fra middelalderen.

Nogle af de ældste tegn, for udført arbejde, er fra middelalderen. Blytegn som blev brugt under sildefiskeriet, ved Skanør her er fundet mange forskellige typer, med symboler og figurer på. Disse tegn skulle købes forud, af kongens foged, og når arbejdet var færdigt, eller påbegyndt, skulle tegnet leveres retur, som kvittering for lovligt udført arbejde.

Der var takster for næsten alt. Købmændene måtte ikke komme ned til stranden, og købe fisken, de måtte vente til fisken kom til handelspladsen bag klitterne. Der var afgift på kørsel mellem hav- og handelsplads, for pladsen teltet stod på o.s.v.. Der var afgift på alt muligt, en væsentlig indtægt for kongen, var skatten af saltet.

I 1858 skete en national katastrofe Frederiksborg Slot brænder. Nogen tid efter branden besøger kanceliråd boghandler H.H.J. Lynge brandtomten, her finder han, på en havegang, med udkørt grus, et blytegn Dagen efter vender han tilbage, og finder et nyt tegn. Det ene tegn* 1. viser en mand som hæver en murhakke over sit hoved. Det andet* 2. viser tre arbejdsredskaber. En murhakke, en spade, samt et tredje redskab. Disse to tegn er beskrevet af Vilhelm Bergsøe i Danske Foreningstegn fra Gilder Coporationer og Lavn. 1888. De to tegn må være tegn for udført arbejde.

fig.1.

fig.2.

Christian 4. havde igangsat en større ombygning af Frederiksborg Slot. Det fortælles, at Christian personligt, hver lørdag, udbetalte arbejderne deres løn. At rigets finanser, ud til yderste led, ofte bar Christians navnetræk er kendt fra de mange regnskaber som er bevaret.

Et tegn fra brandvæsenet* 3. i København har årstallet 1687 og en moderne hollandsk brandpumpe vist på det støbte tegn i messing. Københavns brandkorps var blevet reorganiseret under Ole Rømers ledelse, der var indkøbt fire nye sprøjter i Holland og en i Hamburg. Efter hollandsk forbillede, fulgte en række støbte tegn med. Brugen af dem foregik således, ved ildløs blev et tegn udleveret til hver brandmand af brandchefen. Når ilden var slukket, og sprøjterne var klargjort igen, aflevedredes tegnet til brandchefen brandmandens navn blev noteret- og kunne nu få udbetalt løn for sit arbejde.

fig.3. Støbt tegn fra Christian 5 med monogram og brandsprøjte.

Fig. 3.

Hoveritegn fra stavnsbåndets tid.

Det var det almindeligt, at hovararbejde blev udført, efter tegn, her kunne den onde ridefoged give det hårdeste arbejde, til dem han fandt for godt. Disse tegn findes i træ. Når arbejdet var udført, afleveredes tegnet til ridefogeden som kvittering for udført arbejde. På en af Nationalmuseets store Brede udstillinger så jeg et skab, med en tavle fyldt med træbrikker med påskrevet tekst, som gjaldt for arbejdets art.

Arbejdsteegn fra vor tid.

To af vort lands store arbejdspladser, lå nabo, ved nabo. Her tænker jeg på B&W. og Holmen. Disse arbejdspladser er begge historie nu. Fra B&W findes en lang række tegn.

I 1930'erne, når nye arbejdere blev ansat på B&W var noget af det første som skete, at der blev udleveret - et, ARBEJDESTEGN. Var der ingen penge i lommen, kunne der købes på tegnet, i kantinen, afregning skete så næste lønningsdag. Denne ordning havde stadig kurs i 1960'erne.

Arbejdsteegnene blev fremstillet på egne værksteder. Her er to tegn i messing indslået B & W 5807 samt et 8 kantet i messing indslået KONTROL 14661, *4-5 REFSH. Refshaleøen på Amager. Der findes mange forskellige typer tegn i flere metaller.

Lønudbetalingsteegn fra Holmen

Fra Marinestation Holmen, findes en række ovale bliktegn*6. med indslået krone og nummer samt et bogstav, i dette tilfælde M=Maler tegnet er et lønningsteegn som brugtes således.

På lønningsdagen, blev lønnen udbetalt i små metalkrus med papir med lønnummeret udenpå. Alle metalkrusene blev sat på drejelige hylder i et rundt metalskab, og låst.

Herefter blev det rullet ud til de forskellige værksteder Arbejderne stillede sig i en pæn kø, kom til skabet med metalkrusene, hvor en hjælper kontrollerede arbejderens nummer, herefter fik arbejderens metaldåsen, indholdet blev fjernet, og tegnet lagt som kvittering i kruset. Nogle dage efter, atter udleveret til arbejderens. Næste lønningsdag gentog det hele sig igen.

Fig. 6.

Militæret.

Fra militæret kendes også mange former for tegn, dog ikke arbejdstegn. men militære NATTEGN, lad det afbildede fra Roskilde Garnision 600 *7. være et minde om en tid hvor soldater var på kasernen hele ugen, og ikke mødte om morgenen, og gik hjem kl.16.20.

De Danske Statsbaner

En af landets største jordbesiddere, har også brugt en mængde tegn. Her tænker jeg på De Danske Statsbner. Arbejdstegnene blev lavet lokalt på værkstederne, som regel i messing, eller zink med kronet DSB og nr indslået *8 Dette tegn er fra remiserne i Århus, brugt i 1950'erne.

Mange af DSB tegnene har også været brugt som snetegn.

Snetegn.

Disse tegn er ret sæsonbetonede! Jeg kan huske de skarer af mænd der ryddede pladser, og gader for sne, som blev kastet op på hestevogne og kørt ned til havnen, og dumpet der. Sådan foregik det i Nykøbing på Falster i 1950'erne.

Et bræt med kroge *9. til nogle zink brikker gælder som arbejdstegn for snerydning i København, kommunen havde en stor materilplads, hvor i dag Planetariet ligger. Herfra startede sjakkene af sneryddere i 1960'erne. Tegnet gælder som lønudbetalingstegn, da man her aflønnede fra dag, til dag.

Så langt de fleste arbejdstegn er simple stykker metal, hvorpå der er indslået et nr eller et symbol. Prægede tegn hører til de absolutte undtagelser, De to næste tegn er eksempler på sådanne. Fra Aarhus FLYDEDOK OG MASKINKOMPAGNI A/S M74 indslået *10. General Motors INT A/S, messing u.nr. *11.

Værktøjstegn

I dag bruges værktøjstegn vel på de færreste arbejdspladser Den 21. maj 1990 aflægger jeg KRYOLIT SELSKABET ØRESUND A/S et besøg. Da jeg kommer til hovedporten ser jeg en stor vinduskasse vor en masse små metalskilte står og kigger ud.

Selskabet skulle afvikles, så her var muligvis noget at hente for en samler. Denne arbejdsplads brugte messingskilte med indslået nummer, der var dækket af en farvet dymo strimmel med tal. Der var fire farver i brug *12., sort=Daghold & håndværker rød=daghold 2 skift, blå=3 skift daghold, grøn=pige på daghold. Jeg kontaktede Arbejdermuseet for at sikre den store ramme ved porten med arbejdstegnene. Nogen tid efter var jeg ude og tage nogle fotos. Jeg kom ind på værkførererkontoret, og så at alle

Fig. 7.

Fig. 8.

arbejdstegnene var samlet i en stor bunke. Alle strimler med dymo var væk, og tegnene strålede som skulle de sælges til en negerhøvding i Afrika, der tog messing for guld. De få stykker der vises her, er de eneste som angiver at tegnene har været brugt forskelligt.

Fra en arbejdsplads inden for det offentlige er denne tavle med mange små messingtegn '13. Disse nr' gjaldt for værktøj og håndværkerens nr'. og disse skilte blev brugt indtil for få år siden af Amalienborgs Tekniske Forvaltning i Toldbodgade i København, ved udlevering af forskelligt værktøj. Tegnene har været i brug godt 25 år.

Arbejdstegn bruges næsten ikke mere. Dem som blev brugt i 1950'erne kendes ikke mere, og de gamle tegn er glemt. Alle disse arbejdstegn, er nu minder fra en tid, hvor der var store arbejdspladser

Det ser ud til at udviklingen med arbejdspladser med mange hænder, afløses af maskiner, til få hænder, håndens arbejdere bliver færre og færre. Jeg vil slutte med et personligt håb, om god vind til de danske arbejdspladser i det nye årtusind.

Jerry Meyer 22. januar 2000

ODSHERREDS MØNTSAMLERKLUB

mønter i vig den 6. februar.

Fig. 4.

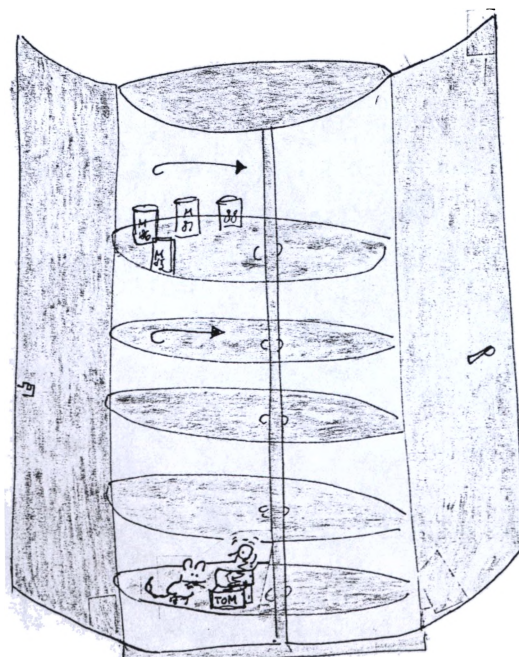
Fig. 5.

Fig. 11.

Fig. 10.

LØNUDBETALINGSKAB HOLMEN